

BANII, ZVONURILE ȘI POLITICA. REFORMA MONETARĂ DIN IANUARIE 1952

Valentin VASILE*

Puterea politico-economică a unei țări, comunități sau regiuni este asigurată într-o măsură covârșitoare de manevrarea resurselor bănești disponibile, centralizarea veniturilor conferind cârmuitorului sau conducerii colective nenumărate pârghii de control asupra populației. Pe fondul unor schimbări politice radicale, monarhia a fost înlocuită de o nouă formă de conducere statală de esență totalitară, iar viața cotidiană a românilor s-a desfășurat pe noi coordonate (dirijism economic, naționalizare și pauperizarea unor categorii socio-economice „inamice” noi orânduiri politice).

Instaurarea deplină a „dictaturii proletariului” prin reprezentanții Partidului Comunist, ulterior Partidul Muncitoresc Român (PMR), nu a liniștit nici masele, nicio parte a noilor nomenclaturiști. Neînțelegerile dintre cei doi poli de putere, gruparea comuniștilor autohtoni din jurul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și trioul moscovit (Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu), au generat o luptă fratricidă pentru hegemonie. Disputa a fost arbitrată de URSS, iar opțiunea generalisimului I. V. Stalin a fost favorabilă lui Dej, așa cum rezultă din documentele vremii. Deși Gheorghiu-Dej a fost confirmat la conducerea țării, disputa cu Ana Pauker nu a fost pe deplin tranșată, liderului comunist reproșându-i-se „sentimentalismul” vizavi de tovarășa de partid, precum și faptul că „nu i-a dat la mir”¹.

Aplicarea unor noi măsuri cu caracter socio-economic, dar și politic, erau menite să fortifice regimul comunist din România. Printre cererile liderului sovietic s-a numărat și cea referitoare la înfăptuirea unei noi stabilizări monetare. Caracterul imperativ al noii reforme rezultă univoc din discursul lui Stalin: „Trebuie o nouă reformă monetară. Leul este slab, leul se clatină” (iulie 1951)².

* Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității București; e-mail: vsvalentin@yahoo.com.

¹ Gheorghe Gheorghiu-Dej la Plenara CC al PMR (30 noiembrie - 5 decembrie 1961) a redat textual întvederea avută în 1952 cu Stalin în care i s-a cerut înlăturarea Anei Pauker: „[...] Că am o atitudine împăciuitoare, că ce-i vine lui Miron Constantinescu, se lasă pe spate cu ochelarii lui, cu capul, cu pletele așa de poet, zice: Gheorghe Afanasievici e puțin sentimental. Dar ce-i rău oare în asta dacă oamenii, chiar comuniștii au sentimente. Și sunt uneori sentimentali, ești om. Asta ca și cum ar însemna gaz pe foc, tovarăși. Foarte s-a infuriat Stalin și striga de la mine acolo: de ce, de ce nu i-ai dat la mir și-mi făcea așa cu pumnul la cap, *pacemu ...leob*, înseamnă mir – cap – de ce n-ai venit ... Nu s-a ivit în România mâna de fier, dar noi am procedat cu metode partinice, am căutat să convingem. Până să ia o hotărâre, se dă o luptă politică, o luptă politică, o luptă ideologică dacă vreți așa, nu lovim oamenii așa, dânsul vroia o mână de fier. Eu astăzi sunt foarte bucuros că n-am devenit acea mână de fier. Ar fi fost o mare de nenorocire dacă s-ar fi ivit un asemenea specimen cu mână de fier” (Cătănuș, Buga 2012, p. 169).

² ANRDANIC, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 11/1952, f. 110.

Prin intermediul consilierilor sovietici, omniprezenți în România primelor două decenii postbelice, s-au transmis o serie de informații referitoare la spectrul socio-politic din România, o reșezare a sistemului financiar fiind percepută ca iminentă în contextul concentrării unor fonduri bănești crescânde în rândul unor categorii de țărani și comercianți.

I. D. Zlobin, academician sovietic, a primit sarcina formării unei comisii ce urma să evalueze starea financiar-bancară a României. Mandatul i-a fost acordat personal de Gheorghe Gheorghiu-Dej și a fost consacrat prin Hotărârea CC al PMR din 21 septembrie 1951. De remarcat că, misiunea prioritară a colectivului era semnalarea disfuncționalităților sistemului economico-bancar și furnizarea unor soluții aplicabile după efectuarea preschimbării monetare. Raportul a fost prezentat în cadrul ședinței Biroului Politic al CC al PMR din 27 noiembrie 1951 și evidenția insuficiența mărfurilor pentru aprovizionarea muncitorilor și funcționarilor, lipsa controlului asupra pieței produselor alimentare, recomandându-se totodată adoptarea unor noi reglementări în domeniul circulației fiduciare. Propunerile comisiei vizau mărirea fondului de mărfuri de consum sub dirijarea statului, desființarea sistemului de aprovizionare pe bază de cartelă și introducerea prețurilor unice³.

Din întregul circuit, producător-vânzător (privat ori rețeaua de stat) - populație, statul și cumpărătorul final aveau de pierdut. Retorica vremii precizează că s-au îmbogățit „păturile înstărite de la sate și elemente privat-capitaliste de la orașe, la care s-au concentrat sume mari de bani lichizi”⁴. Circulația monetară a crescut neconținut pe fondul unor decizii, catalogate deviaționiste, favorabile țăranimii (scutirea a cca. 1 milion de gospodării țărănești de impozitul agricol și lipsa de fermitate în activitățile de colectare a produselor). Totodată, se preciza că țăranii chivernisiți aveau stocuri apreciabile de mărfuri și pe care le comercializau la prețuri ascendente. Tranzacționarea produselor „la liber” (cea mai bună ofertă de preț) a favorizat comerciantul, însă a creat impedimente majore în îndeplinirea planului de stat de achiziții (îndeosebi la carne, lapte și grăsimi). De asemenea, normele de aprovizionare stabilite pe cartele nu erau respectate (în 1951 – de la 19-20% la carne, până la 90% la zahăr și 97% la pâine), și astfel muncitorii cheltuiau cea mai mare parte a salariului pentru procurarea alimentelor la prețuri de speulă.

Atât în urma recomandărilor externe, cât și pe fondul dificultăților interne crescânde, Consiliul de Miniștri a adoptat o serie de măsuri premergătoare reformei monetare (decembrie 1951 și ianuarie 1952), printre acestea putând fi enumerate: colectări și achiziții, crearea de rezerve materiale și stocuri, reducerea numărului de cartele, recalcularea prețurilor și tarifelor, estomparea creșterii fondului de salarii, scăderea cheltuielilor administrative și gospodărești cu 20%, diminuarea aparatului administrativ bugetar cu 15% și a celui din întreprinderi cu 7,5%, revizuirea impozitelor pe veniturile populației, creșterea taxelor locale și mărirea impozitului agricol⁵.

³ *Ibidem*, dosar 72/1951, f. 82.

⁴ *Ibidem*, f. 78v.

⁵ *Ibidem*, dosar 13/1952, f. 237.

Zvonuri, deconspiratori și deviaționiști

Zvonul este categorisit ca un agent de informare, neverificat, transmițător de mesaje, îndeobște negative și substanțial modificat prin difuzarea acestuia către un număr considerabil de indivizi. Destinatarul deformează ce a auzit, în primul rând, din cauza uitării. Distorsiunile constatate încă de la geneza și apoi transmiterea zvonurilor evidențiază capacitățile limitate ale memoriei umane. În același timp, instabilitatea permite zvonului să se reproducă⁶. De altfel, propagarea respectivelor informații este ușurată de naivitatea unor persoane, comunități, popoare, și se bazează pe o serie de mecanisme psihologice: dorința de a fi bine informat, tendința de a adăuga la o știre propriile comentarii, „capacitatea imaginativă și anticipativă, nevoia de a integra necunoscutul printr-un univers cunoscut, de a transmite nouitatea imediat”⁷. Regimurile totalitare, indiferent de epoca istorică, au perceput zvonurile ca „o boală contagioasă a populației” împotriva cărora trebuie să lupte prin toate mijloacele, inclusiv prin suprimarea rețelelor de remitere a informațiilor alarmiste; „[...] cuvintele otrăvite se șoptesc, se infiltrează în toate structurile societății, se extind și se împrăștie ca o epidemie [...] Este o boală periculoasă”⁸. Făcându-se o comparație cu fenomenele naturale, se poate observa că perturbările sociale capătă forme anarhice atunci când amploarea este una ciclonică, iar efectele pot fi devastatoare pentru întreaga comunitate⁹.

Despre o nouă reformă monetară s-a zvonit încă din septembrie 1951 și s-a observat inclusiv prin creșterea vânzărilor la unitățile CENTROCOOP. Președinții cooperativelor au fost convocați la directorii sucursalelor Băncii Republicii Populare Române (RPR) și au primit instrucțiuni pentru depunerea banilor încasați până la sfârșitul lunii septembrie 1951. În unele părți, prelucrarea s-a făcut defectuos și a dat naștere mai multor zvonuri despre plănuirea unei stabilizări, ceea ce a avut ca efect creșterea vânzărilor, îndeosebi în mediul rural (regiunile Timișoara, Stalin și Prahova).

Pe parcursul lunii decembrie 1951 s-au înmulțit datele alarmiste, iar autoritățile politice au contracarat prin emiterea bancnotei de 1000 lei. Tipărirea noului bilet de bancă presupunea diminuarea curentului preschimbării monedei, însă majoritatea populației anticipa următoarele decizii guvernamentale. Remus Comăneanu, artist la Teatrul Național din Craiova, susținea că se va produce numai o ștampilare a banilor (integral pentru funcționari, și parțial în cazul chiaburilor și negustorilor), iar restul sumelor urmau a fi confiscate¹⁰.

Două decizii ale guvernanților au consfințit efectuarea unei reforme bănești. Prima s-a referit la depunerea numerarului deținut de unitățile comerciale de stat la Uniunile Cooperativelor, și mai apoi la sediile Băncii RPR (25 ianuarie 1952), iar cea de-a doua a vizat închiderea unităților comerciale de stat pentru 48 de ore în vederea întocmirii unui inventar general¹¹. Pe acest fond, un segment major al

⁶ Rouquette 1990, p. 121.

⁷ Ilie 2009, p. 379, 381.

⁸ Kapferer 2006, p. 7.

⁹ Paillard 1990, p. 138.

¹⁰ ACNSAS, fond *Documentar*, dosar 4287, f. 13.

¹¹ ANRDANIC, fond *CC al PCR - Secția Economică*, dosar 155/1952, f. 3.

muncitorimii a solicitat învoiri de la locul de muncă, cu scopul procurării de alimente și alte bunuri (la Fabrica de Confecții „Aurel Vlaicu” din București s-a decis decalarea programului de lucru cu patru ore)¹². Întreruperea activității rețelei comerciale publice a fost prefigurată de circulara din 23 ianuarie 1952 prin care s-a cerut scăderea vânzărilor cu 50%. Din cauza tendinței cetățenilor de a scăpa de bani, la Magazinul de Stat „Brăila” s-au vândut și mărfurile foarte scumpe, aici fiind cumpărați 150 m stofă, deși prețul era unul extrem de piperat, acela de 4500 lei/m. În ziua de 24 ianuarie 1952, Eva Cogălniceanu, salariată la Cooperativa de Consum „Progresul” din Huși, a cutreierat magazinele din tot orașul, cu suma de 4000 lei, fără însă să reușească să cumpere vreun articol.

Comunicatul radiofonic transmis de Ministerul Comerțului Interior (închiderea temporară a magazinelor și reducerea de prețuri) a fost perceput de locuitorii Craiovei ca o „invitație” la cumpărături (mulți cetățeni își cheltuiau ultimele resurse la cofetării, restaurante și debite de tutun). În plus, se vehicula și o preconizată naționalizare a tuturor caselor particulare¹³. Totuși, unii au încercat să-și salveze economiile prin depuneri la Casa de Economii și Consemnațiuni (CEC). Astfel, preoții romano-catolici Albert Weber și Constantin Hausner au lăsat sume cuprinse între 40 și 250000 lei, în timp ce prelatul Otto José a plasat 300000 lei în bijuterii¹⁴. În ziua de 24 ianuarie 1952, la sucursala CEC din Botoșani s-au înregistrat mulți deponenți evrei, iar valoarea vărsămintelor a depășit un milion de lei. Funcționarul Jean Rosemberg de la magazinul de stat „Botoșani”, la finele ședinței informale referitoare la reducerea de prețuri, a afirmat că operațiunea încerca să împiedice specula, însă fără efecte. De altfel, „el știa acest lucru deoarece a trăit în Uniunea Sovietică și știe că și acolo se face speculă”¹⁵.

Zvonurile despre stabilizare au circulat cu intensitate, chiar și după informarea radiofonică, în condițiile unui acces limitat la sursele media. În toate raioanele regiunii Stalin (Brașov) populația cumpăra orice mărfuri (un țăran și-a procurat 200 de cutii de cremă Nivea), iar în după-amiaza zilei de 24 ianuarie, când magazinele au fost închise, s-a observat o afluență exagerată de consumatori la restaurante. Posesorii de numerar din regiunea Argeș și-au achiziționat cantități apreciabile de ciocolată, iar bodegile, cârciumile și restaurantele au fost luate cu asalt, în condițiile în care prețurile produselor alimentare s-au dublat de la o zi la alta¹⁶. Printre cetățenii din Șimleu Silvaniei s-a lansat zvonul că în ziua de 25 ianuarie 1952 se vor ștampila banii, ceea ce i-a determinat pe cetățenii ce aveau datorii la stat să le achite.

Creatorii zvonurilor, în accepțiunea structurilor politice, au fost cercurile comerciale, țăranii înstăriți și intelectualii, acțiunea acestora ducând la generarea unei serii de comentarii în rândurile populației. Funcționarii bancari și avocații clujeni afirmau că „stabilizarea este de neînălăturat, fiindcă statul vrea să neutralizeze tendința țăranilor de a face acumulări capitaliste prin specularea produselor

¹² *Ibidem*, dosar 111/1952, f. 3.

¹³ *Ibidem*, f. 4.

¹⁴ *Ibidem*, f. 7.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, f. 10.

alimentare”¹⁷. Discursul oficial menționa însă că printre colportorii de știri negative s-au aflat funcționari cu state vechi în instituțiile publice, profesori și învățători, aceștia fiind incriminați de apartenența la o mentalitate burgheză, individualist-anarhică sau șovăielnică¹⁸.

Rumoare, incertitudine, neîncredere sunt cuvintele prin care se poate descrie atitudinea populației Capitalei vizavi de măsurile guvernanților. În cadrul personalului hotelier de la „Athenée Palace” și de la „Ambasador” se discuta despre iminenta stabilizare și înlocuirea monedei cu alta nouă sau folosirea rublei sovietice, în timp ce majoritatea salariaților cu venituri mici nu reușeau să se aprovizioneze cu alimente¹⁹. Perceptorii fiscali comentau că

„[...] banii se vor schimba în proporție de 30 lei stabilizați pentru 1000 lei vechi și că această măsură are scopul de a nu lăsa pe unii speculanți cu mulți bani și în special de a face un echilibru între salariile muncitorilor și funcționarilor și prețurile de pe piață”²⁰.

Sătenii din diferite comune au sosit în grupuri la sucursalele Băncii RPR spre a-și schimba banii. De asemenea, s-a constatat că în toate raioanele, țăranii care au făcut diferite vânzări de vite și păsări s-au reîntors la cumpărători pentru a-și recupera animalele și păsările, astfel, iscându-se multe scandaluri.

Deconspiratorii și deviaționiștii au fost doi termeni uzitați de aparatul politic pentru a justifica erorile din procesul de pregătire a reformei, precum și identificarea unor vinovați pentru anomaliele sistemului financiar din primul deceniu comunist. Stabilirea unor vinovați individuale sau colective a revenit structurilor de conducere ale PMR, în conformitate cu evaluările profesionale întocmite de comisiile de specialitate.

Din materialele informative adunate și arhivate la Cancelaria Comitetului Central rețin atenția o serie de date și evenimente privind destăinuirea preconizatei reforme. Acțiunea de divulgare a stabilizării, conform autorităților, s-ar fi produs la 25 septembrie 1951, odată cu telegrama, redactată de Aurel Vijoli și Gheorghe Rădulescu, primul fiind președinte al Băncii RPR, în vreme ce al doilea era consilier la aceeași instituție, prin care se cerea unităților economice (întreprinderi și cooperații) să depună întregul numerar la finele lunii septembrie 1951. Mai mult decât atât, decizia a fost dublată de misiunea unui grup de funcționari din cadrul Ministerului Muncii referitoare la lichidarea debitelor agricultorilor particulari către bancă²¹.

Un alt semnal a fost reprezentat de tipărirea bancnotelor de 1000 lei, deși operațiunea ar fi fost cunoscută, teoretic, numai de cei 300 salariați ai băncii, la care s-au adăugat șapte „specialiști” din afara instituției. Totuși, scurgerile de informații au contribuit la intensificarea zvonurilor, iar evoluțiile financiar-bancare și climatul social nefavorabil au impus punerea în circulație a bancnotei (decembrie 1951). CENTROCOOP-ul, în 23 ianuarie 1952, a dat instrucțiuni tuturor uniunilor

¹⁷ *Ibidem*, f. 8.

¹⁸ *Ibidem*, dosar 13/1952, f. 244.

¹⁹ ACNSAS, fond *Documentar*, dosar 4287, f. 13.

²⁰ *Ibidem*, f. 14.

²¹ ANRDANIC, fond *CC al PCR - Secția Economică*, dosar 155/1952, f. 2.

regionale cooperatiste pentru strângerea și depunerea banilor la sediile Băncii RPR, pentru dimineața zilei de 25 ianuarie 1952. Astfel, personalul unităților de profil cu răspunderi directe (președinți, casieri și gestionari) au primit instrucțiuni ca toate sumele deținute să fie predate în contul cooperăției și, totodată, au fost înștiințați că nu mai puteau primi lichidități.

Preparativele efectuării reformei au însemnat și plata unor avansuri salariale, însă Banca RPR a întârziat calendarul remiterilor de numerar către sucursale, întrucât circulara a ajuns cu mare greutate și astfel s-au decalat vărsămintele către instituții și unități de producție, coroborate totodată cu neglijența și lipsa de răspundere a unor funcționari bancari. Achitarea salariilor în majoritatea întreprinderilor s-a desfășurat în zilele când magazinele de stat erau închise (26-27 ianuarie 1952), în vreme ce 57 de unități economice au plătit retribuțiile după 1 februarie 1952.

În cadrul aparatului Băncii RPR au avut loc o serie de dezvăluiri privind acțiunile de reformare a sistemului monetar. Inspectoarea Sturzoiu din Buzău și-a anunțat plecarea la București cu scopul de a-și cheltui banii, întrucât din instrucțiuni secrete a aflat despre stabilizare, iar directorul Băncii de Stat din Timișoara a trimis funcționarii să depună banii la CEC. În ziua de 26 ianuarie 1952, Leonida Anastasiu de la Banca RPR afirma că 80 de funcționari au plecat în provincie cu plicuri sigilate, iar Edith Bilciurescu era cea care a remarcat că în noaptea de 24 ianuarie au sosit avioane sovietice cu bani. Țăranii au fost mobilizați la cumpărături, inclusiv de președinții cooperativelor locale, în condițiile în care magazinele au fost deschise până la ora 1,00 dimineața, după care mărfurile nevândute au fost înlocuite cu teancuri de bancnote²².

Lucrătorii din sistemul financiar erau considerați responsabili și pentru faptul că au dezvăluit secrete de stat (instructorii trimiși în țară, în prealabil, și-au contactat familiile solicitând unele lucruri personale și informând asupra misiunilor primite) ori că nu și-au îndeplinit sarcinile de serviciu (absențe nemotivate, refuzul primirii fondurilor și materialelor legate de reforma monetară, părăsirea centrelor de preschimbare sau a agențiilor Băncii RPR în timpul efectuării schimburilor bănești)²³.

Desfășurarea operațiunilor de preschimbare

Schimbul banilor în numerar s-a efectuat diferențiat, în condițiile în care sumele provenite din salarii, veniturile din colectări, achizițiile și alte câștiguri din muncă ale populației s-au plătit la un raport de 20 lei = 1 leu nou, fără limitarea sumelor preschimbate, așa cum s-a întâmplat în august 1947. Normele prevedeau următoarele valori: sumele în numerar până la 1000 lei vechi erau preschimbate după principiul parității de 100 lei vechi = 1 leu nou; între 1001 și 3000 lei vechi se plăteau 200 lei vechi = 1 leu nou, iar sumele de peste 3000 lei la o valoare de 400 lei vechi = 1 leu nou²⁴. Noile bilete de bancă ale RPR erau de 10,25 și 100 de lei și monede divizionare de 1, 3, 5, 10 și 25 de bani.

²² *Ibidem*, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 13/1952, f. 246.

²³ *Ibidem*, fond CC al PCR - Secția Economică, dosar 155/1952, f. 5.

²⁴ *Ibidem*, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 112/1952, f. 15.

Acțiunea financiară a început în toată țara, cu unele mici întâzieri, în dimineața zilei de 28 ianuarie, aceasta finalizându-se la 31 ianuarie 1952. La nivel național au funcționat 5514 centre de schimb care au preschimbat suma de 37964446564 de la 9014486 persoane²⁵. Unele regiuni au înregistrat o rată de prezență mai scăzută, întrucât capul familiei a schimbat banii pentru toți membrii, ori mulți indivizi dețineau sume infime²⁶.

Operațiunile nu au fost lipsite de incidente, iar printre cele mai frecvente au fost abuzurile milițienilor, tentativele de fraudă, agresiunile fizice și verbale. Dintre faptele petrecute se pot menționa:

- la un centru de schimb un caporal de miliție a împușcat mortal patru persoane;

- una din echipele de control a Miliției Capitalei a verificat mai multe centre, iar membrii brigăzii au preschimbat sume apreciabile de lei;

- milițianul Petre Dima împreună cu soția sa, la centrul Dobrești, au facilitat schimbul banilor de către chiaburii din comună și, totodată, l-au bătut pe țăranul sărac Ion S. Dioșteanu;

- o parte semnificativă a meseriașilor (cu venituri anuale de până la 100000 lei) au predat sume variind între 1 și 6000000 lei²⁷;

- un număr considerabil de țărani înstăriți au apelat la interpuși pentru a le preschimba o mare parte din venituri (țăranii și muncitorii săraci)²⁸.

Reforma bănească a fost însoțită de reducerea prețurilor la o serie de mărfuri, cum erau: pâinea, carnea și preparatele din carne, zahărul, pastele făinoase, produsele zaharoase, vinurile, sarea, țesăturile, confecțiile și tricotatele, țigările și alte mărfuri²⁹. Totuși, măsura nu compensa pierderile financiare rezultate în urma stabilizării, în timp ce discursul oficial insista pe „grija deosebită în cheltuirea veniturilor [...], iar pe de altă parte de a veghea ca elementele speculative să nu submineze noii noștri bani sănătoși și puternici”³⁰.

Produsele înregistrau ieftiniri cuprinse între 5 și 20%, iar noul mercurial pentru articolele de bază era următorul: pâine albă 3,22 lei/750 g; franzeluță: 1,66 lei/250 g; mălai: 2,74 lei/500 g; orez: 11,48 lei/kg; fasole uscată: 1,70 lei/kg; zahăr tos: 9 lei/kg; ulei din floarea-soarelui: 11 lei/l (vărsat), 12,50 lei/l (la sticlă); marmeladă: 5,20 lei/kg (amestec, vărsată); salam cal. I: 13,80 lei/kg; mușchi țigănesc: 27,60 lei/kg; costiță cu fasole: 4,76 lei/cutie (500 g); pește sărat: 9,50-28,50 lei/kg (crap-scrumbii de Dunăre); lapte de vacă: 1,10 lei/l; brânză telemea de oi, cal. I: 11 lei/kg; cașcaval de Dobrogea: 20 lei/kg; unt cal. I: 21,50 lei/kg; vin de masă: 4,42 lei/l (sticlă); rachiuri din vin: 21 lei/l; țuică de prune: 14-21 lei/l (28-45°); bere blondă: 2 lei/500 ml; bere brună: 2,50 lei/500 ml; carne de bovine, cal. I:

²⁵ *Ibidem*, dosar 13/1952, f. 239.

²⁶ *Ibidem*, f. 253.

²⁷ *Ibidem*, fond *Președinția Consiliului de Miniștri*, dosar 151/1952, f. 1; *ibidem*, fond *CC al PCR - Secția Economică*, dosar 44/1952, f. 66.

²⁸ *Ibidem*, fond *CC al PCR - Secția Cancelarie*, dosar 13/1952, f. 243.

²⁹ *Ibidem*, dosar 152/1952, f. 10.

³⁰ *Ibidem*, f. 11.

7,56 lei/kg; carne de porc, cal. I: 9,88 lei/kg; un ziar: 20 de bani; țigarete: 1,14 lei pachetul/(marca „Naționale”) – 10 lei/pachetul (marca „România”)³¹.

După încheierea reformei bănești s-a constatat tendința populației de a achiziționa cantități însemnate de mărfuri și, implicit, scăderea stocurilor și aprovizionarea deficitară în mai multe zone ale țării. Magazinele care comercializau mărfuri raționalizate erau asaltate de cumpărători pe fondul zvonului privind desființarea cartelelor și scumpirea produselor de strictă necesitate. În ecuația defacerii articolelor alimentare s-a observat inactivitatea țăranilor (aceștia s-au abținut de la vânzarea bunurilor) dictată și de incertitudinile poststabilizare. Reacția majorității locuitorilor vizavi de actul reformativ a fost relativ critică. Afirmatia s-a probat prin stările de spirit consemnate de structurile informative ale acelor vremuri:

„[...] reforma bănească n-a avut un caracter de clasă deoarece speculanții n-au fost îngrădiți și au putut să schimbe orice sumă și tot cei săraci au avut mai mult de suferit; statul a făcut această reformă ca să câștige el însuși fiind într-o situație economică proastă”³².

Jurisconsultul Heinrich Haimovici de la Sfatul Popular al raionului Grivița Roșie, membru PMR, afirma că:

„[...] toată populația este nemulțumită și muncitorii sunt revoltați deoarece magazinele sunt goale [...] pentru efectuarea reformei au fost aduse numai câteva vagoane de bani din Uniunea Sovietică și că la toate magazinele se face casa de două ori pe zi deoarece nu este monedă suficientă pe piață”³³.

Contracararea opiniilor negative s-a efectuat prin telegramele, discursurile și prelegerile publice ale organizațiilor PMR. Din multitudinea de mesaje transmise guvernanzilor redăm poziția exprimată de organizația de partid Păuleni, regiunea Stalin:

„Știm prea bine că această monedă a lovit puternic în exploatoarii oamenilor muncii, în chiaburime și speculanții de bursa neagră [...] vom apăra cu cea mai mare vigoare valoarea și tăria banului nou, vom lupta împotriva speculanților de bursa neagră și împotriva cămătarilor [...]”³⁴.

Discursul oficial a evidențiat succesul acțiunii și a consacrat folosirea exprimărilor stereotipe, gen „sterilizarea surplusurilor de numerar existent la păturile înstărite ale populației” și „lovitura puternică elementelor capitaliste din orașe și sate”³⁵. Totuși, izbânda reformei a fost umbrată de așa-numita „deviere de dreapta” înregistrată în atitudinile unor membri de partid. Esența abaterii de la linia partidului consta în avantajarea și stimularea chiaburimii și elementelor capitaliste. Aparatul propagandistic insista pe disfuncționalitățile sistemului economic (printre

³¹ *Ibidem*, f. 37-43. Prețuri (16 februarie 1952): făină albă 4 lei/kg (comerț socialist) – 3,50 lei/kg (producători); făină integrală: 2,74 lei/kg – 3 lei; mălai: 2,74 lei/kg – 2 lei; cartofi: 0,70 lei/kg – 0,70 lei; ceapă: 0,80 lei/kg – 0,60 lei; ouă: 0,65 lei/buc. – 0,65 lei; lapte de vacă: 1,10 lei/l – 1,10 lei; brânză de vaci: 8-9,48 lei/kg – 8 lei; unt presat: 19,5-27 lei/kg – 15 lei (unt țărănesc); carne de miel: 14 lei/kg (producător) (*ibidem*, f. 260).

³² ACNSAS, fond *Documentar*, dosar 4287, f. 16.

³³ *Ibidem*, f. 22.

³⁴ ANRDANIC, fond *Președinția Consiliului de Miniștri*, dosar 529/1952, f. 129.

³⁵ *Ibidem*, fond *CC al PCR - Secția Cancelarie*, dosar 13/1952, f. 36.

alte, neîndeplinirea planului colectărilor și achizițiilor) cauzate de acei factori politici decizionali, extrem de înțelegători cu speculanții și țărani chiaburi³⁶. De fapt, marginalizarea și/sau eliminarea din spectrul socio-politic era principala miză a jocurilor de culise pentru obținerea supremației absolute în conducerea partidului și, implicit, a țării.

Deviaționiștii

Grupul deviaționiștilor de dreapta (Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu) și-a arătat vulnerabilitatea în timpul ministeriatului lui Vasile Luca la Finanțe. Aparatul din subordine a adoptat mai multe decizii care au favorizat un anumit segment de populație. Pe fondul luptei intestine și a implementării unor noi forme de organizare socio-economică (colectivizare, naționalizare și industrializare intensivă) a fost sancționată orice eroare atât a maselor, cât și a elementelor politice.

Vasile Luca a recepționat cel mai mult „șocul” atacurilor politice. În „darea de seamă a Comisiei de Partid și de stat asupra Direcției Generale a Prețurilor la aplicarea politicii de dreapta în domeniul prețurilor” era considerat opozant al statului prin politica protecționistă aplicată chiaburilor și speculanților „în acțiunile de îmbogățire și înfometare a muncitorilor și țăranilor muncitori”³⁷.

Prin decretul nr. 112/24 iunie 1951, inițiat de ministrul de Finanțe, s-a prevăzut ca producătorii să transporte și să vândă la liber, fără restricții, și la prețurile pieței, mărfurile proprii (cereale, legume, fructe, vite, carne, grăsimi, piei, lână și lapte)³⁸. Impozitul agricol a fost stabilit pe baza unor venituri subapreciate ale țăranimii, iar scutirea majorității gospodăriilor de plata respectivei contribuții a facilitat crearea unor stocuri, precum și comercializarea articolelor la prețuri crescânde. Un alt aspect negativ, de ordin financiar, s-a referit la scăderea artificială a numărului chiaburilor, întrucât ministrul Finanțelor, după datele oferite de sfaturile populare, l-a apreciat la 48000 de gospodării, Comitetul de Colectări la 60000 de gospodării chiaburești, iar cercetările de teren au menționat numărul de 150000³⁹.

Vinovăția demnitarului a fost evidențiată, în mod explicit, la Plenara CC al PMR din 29 februarie - 1 martie 1952. Acestuia i s-a imputat delegarea și însărcinarea unor atribuții către elemente „antipartinice și antistatale” (inclusiv preparativele stabilizării) și atitudinea potrivnică față de actul reformativ, deși avea dreptate (susținea că circulația bănească era mai mică față de aprecierile conducerii partidului, că leul nu era slab și nu se clatină, dar și faptul că sumele de bani din mediul rural erau net inferioare celor din mediul urban)⁴⁰. După precizarea evoluției deviaționiste și activității profesionale defectuoase desfășurate de Vasile

³⁶ *Ibidem*, f. 37.

³⁷ *Ibidem*, fond CC al PCR - Secția Economică, dosar 123/1952, f. 6-7.

³⁸ *Ibidem*, f. 18.

³⁹ *Ibidem*, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 13/1952, f. 234.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 40-41.

Luca, la finele ședinței Biroului Politic a CC al PMR (4 martie 1952), s-a decis eliberarea din funcție a ministrului de Finanțe⁴¹.

Cazul a fost preluat de către comisia de partid prezidată de Alexandru Moghioroș, iar raportul a fost prezentat în ședința Biroului Politic al CC al PMR din 26 mai 1952. Sub acuzația de „subminarea regimului de democrație populară și de sabotare a operei de construire a bazei economice a socialismului în țara noastră”, ex-ministrului i s-au atribuit o serie de fapte incriminatorii, dintre care pot fi enumerate: favorizarea elementelor capitaliste, creșterea prețurilor de achiziții, întârzierea investițiilor, tentativa de subminare a reformei monetare prin micșorarea circulației bănești și neachitarea primei chenzine din salariile pe luna ianuarie 1952, anterioară stabilizării monetare⁴².

Concluziile devastatoare s-au regăsit și în rechizitoriul prezentat în fața instanței de judecată. Fostul cârmuitor al Finanțelor și-a primit neîmpăcat condamnarea la pedeapsa capitală pentru „subminarea economiei naționale” (8 octombrie 1954), ulterior comutată în muncă silnică pe viață⁴³. Detenția a executat-o în penitenciarele Jilava, Văcărești, Râmnicu Sărat și Aiud. Deși a încercat în repetate rânduri să obțină revizuirea procesului sau grațierea pedepsei (scrisori și memorii trimise conducerii de partid sau tribunalului militar) nu a primit vreun răspuns favorabil. Amărăciunea mazilirii și, îndeosebi, ignoranța foștilor colegi de partid, i-au grăbit sfârșitul (consemnat la închisoarea din Aiud în data de 27 iulie 1963). Chiar dacă a fost tardivă, reabilitarea lui s-a produs la Plenara CC al PCR din 22-25 aprilie 1968, atunci când autoritățile comuniste ale acelor vremuri l-au absolvit de orice vină.

Disputa politică s-a răsfrânt și asupra unor specialiști din domeniul bancar, iar cel mai edificator a fost cazul Aurel Vijoli (președintele Băncii RPR). Înalțul funcționar a fost destituit din funcție, la 6 martie 1952, întrucât ar fi săvârșit abateri grave în faza premergătoare reformei bănești (îndeosebi pentru întârzierile în achitarea avansurilor salariale din intervalul 17-22 ianuarie 1952)⁴⁴. La 27 martie 1952 a fost arestat sub acuzația de „sabotare a economiei naționale”, pentru ca ulterior să fie trimis la Jilava. După 54 de luni de anchete a fost pus în libertate, la 30 septembrie 1954, fără a se stabili „intenții dușmănoase” în comiterea faptelor, dispunându-se totodată restituirea bunurilor confiscate la percheziția domiciliară⁴⁵. După eliberare i s-a răspuns afirmativ la cererea de reîncadrare în învățământul superior, iar competențele profesionale i-au fost reconfirmate prin numirea ca ministru de Finanțe în anul 1957. După mai bine de un deceniu neîntrerupt de ministeriat, i-a fost acceptată cererea de pensionare, depusă la 6 iulie 1968. Rolul deținut în sistemul financiar-bancar la începutul anilor '50 nu a fost omis de membrii Comisiei de Partid care au reevaluat procesul lui Vasile Luca. În discuțiile purtate cu aceștia, Vijoli a evidențiat culisele politice:

⁴¹ *Ibidem*, fond CC al PCR - Secția Economică, dosar 15/1952, f. 29.

⁴² *Ibidem*, fond CC al PCR - Secția Cancelarie, dosar 33/1952, f. 149.

⁴³ www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/vasile-luca-dej-nu-merit-sa-mor-inchisoare, accesat la 12 martie 2013.

⁴⁴ Vijoli 1980, p. 142.

⁴⁵ ACNSAS, fond Penal, dosar 148, vol. 59, f. 353.

„[...] totul a fost o înscenare, de pe urma căreia au avut de suferit multe persoane, iar pentru minusurile în pregătirea și efectuarea reformei bănești s-a căutat cu orice preț un țap ispășitor”⁴⁶.

Despre starea de spirit a populației în urma reformei bănești aflăm din rapoartele întocmite de structurile Direcției Generale a Securității Statului. Comercianții susțineau că măsura a fost inutilă, iar în relația cu țărani aceștia nu ezitau să-i sfătuiască a-și vinde totul „căci la primăvară, republica va avea grijă să-i trimită cu gamela la cazan”⁴⁷. Pe tot parcursul anului 1953 au existat zvonuri despre iminența unei noi reforme financiare, dintre propagatorii acestor informații fiind reținute numele lui Zaharia Dureț, Cornelia Kogălniceanu și Ion Băluțel. Primul dintre ei, șef de sector în cadrul Direcției Administrative a Băncii de Stat, discutând cu un amic, i-a transmis acestuia din urmă că:

„[...] în curând are să fie la noi o nouă reformă bănească, ca în Cehoslovacia. Până acum nu s-a putut face acest lucru, dar acum cu schimbarea președintelui (înlocuirea lui Anton Moiescu cu Petre Bălăceanu) se va face sigur stabilizarea de noul președinte”⁴⁸.

Cornelia Kogălniceanu, contabilă la Direcția de Relații cu Străinătatea din cadrul Băncii de Stat, afirma că „prin bancă se vorbește că se face o nouă stabilizare. Regimul acesta e diabolic, nu te lasă o clipă liniștit”, în timp ce inginerul Ion Băluțel, de la Comitetul de Stat al Aprovizionării, se confesa unei surse a Securității:

„Mie mi-a spus un prieten al meu care este pilot și face cursa de la București la Praga că și la noi în țară are să fie o stabilizare ca în Cehoslovacia, de aceea eu vreau să-mi cheltuiesc banii”⁴⁹.

Zvonul a provocat o afliuență ridicată de cumpărători și scăderea semnificativă a comerțului cu produse țărănești, totodată generând o serie de critici la adresa regimului politic⁵⁰. Vehicularea acestor informații false a fost percepută de către aparatul politic ca fiind principalul factor de destabilizare și de neîncredere a populației în politicile socio-economice ale vremii. Rumoarea generală a cuprins întreg poporul la vestea referitoare la iminența unei noi stabilizări monetare. Din această cauză s-au produs mai multe efecte, pe principiul dominoului, dintre care se pot enumera: starea de spirit nefavorabilă regimului comunist, avalanșă de cumpărători, cozi la magazine, creșterea prețurilor, greutatea în aprovizionare, precum și scăderea dramatică a livrărilor de produse țărănești pe piețele urbane.

Consecințele vehiculării veștilor legate de o nouă reformă s-au reflectat în sistemul financiar-bancar prin îmbulzeli generale la plata impozitelor și depuneri masive de bani la agențiile CEC, reducerea spectaculoasă a circulației bănești (de la 54 miliarde lei la 44 miliarde lei în luna decembrie 1951). De precizat că încasările la bugetul de stat sau garantarea unor conturi ale persoanelor fizice, în faza premergătoare reformei, au contribuit la inutilitatea demersului de anihilare a

⁴⁶ Ilinca, Bejenaru 2008, p. 199-200.

⁴⁷ ACNSAS, fond *Documentar*, dosar 4287, f. 493.

⁴⁸ *Ibidem*, dosar 12249, f. 184.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 185.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 187.

capitalurilor bănești deținute de diverse categorii de cetățeni „inamici” guvernanților. Dacă „eliminarea” înavușitorilor a reprezentat un succes discutabil, altfel s-a întâmplat pe eșichierul politic. Stabilizarea monetară și, în special, rezultatele nesatisfăcătoare au constituit prilejul îndepărtării oricărei forme de opoziție internă a regimului Dej.

Banii, zvonurile și politica sunt ingredientele nelipsite în relațiile socio-economice și politice din cadrul oricărui stat și în orice perioadă istorică. Influențele sunt îndeobște pozitive când ansamblul relațiilor socio-ocupaționale și politicile economice nu sunt apanajul unui aparat de conducere insuficient pregătit să gestioneze situațiile de criză. Dacă jocurile de culise și „eradicarea” imediată a unor deținători de bunuri și monedă sunt principalele ținte, atunci, rezultatele nu pot fi întru totul mulțumitoare.

Money, Rumours and Politics. The Monetary Reform of January 1952

(Abstract)

In its early years of rule, the Communist regime attempted, with a certain political fragility, to enforce an economic and social system identical to the one in the USSR. It was in this context that at the Soviet-Romanian meetings, Stalin asked Dej to carry out a new stabilisation due to the increasingly large wealth of the *chiaburi* and private traders. The measure aimed to eliminate the oppositionist categories of the social-occupational spectrum, but it also generated the framework for eliminating Dej's opponents from the Romanian Workers' Party as well.

The preparatory measures of the reform had both direct and indirect effects on the large majority of the population. Of the first category, most notable were the measures to reduce ration cards for food, decrease state expenditures and reduce the administrative apparatus, cut down wage increases, set up material reserves and stocks. Of the indirect measures we mention the obligation of the economic entities to deposit cash at the agencies of the national bank and of commercial units to close up for general inventory. Although attempts were made to secretly prepare the stabilisation act, rumours, later on confirmed by the state apparatus, nevertheless circulated. Thus, due to rumours launched by bank employees and traders, the news of the stabilisation spread quickly. The pervading state of spirit was disapproving and the population took preventive measures by paying financial obligations to the state, making supplies of certain goods, spending their spare money in eating establishments or for purchasing of various goods.

The revaluation impoverished even more the poor and did not completely neutralise the incomes of certain occupational groups condemned by the political regime. The peasants and the workers keenly felt the new financial order and did not hesitate to express their dissatisfaction. Discontent persisted and defeatist rumours abounded in the first year following the stabilisation. Moreover, the recurrent fear of change urged people to unhesitatingly direct their small cash resources to various items (for example, one village woman bought herself a Chinese porcelain vessel to store her cheese into). The normalisation of the social-economical relations took place in the following years due to the elimination of rationalised consumption, readjustment of purchasing and collection policies, growing investment in the food sector, new wage policies and maintaining the price reduction policy for essential items.

Abrevieri bibliografice

- ACNSAS - Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității.
ANRDANIC - Arhivele Naționale ale României. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale.
- Cătănuș, Buga 2012 - Dan Cătănuș, Vasile Buga (ed.), *Gheorghe Gheorghiu-Dej la Stalin*, București, 2012.
- Ilie 2009 - Oana Ilie, *Propagandă și politică. Tipologii și arii de manifestare (1945-1958)*. Teză de doctorat nepublicată, Facultatea de Istorie a Universității din București, 2009.
- Ilinca, Bejenaru 2008 - Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, *Factorii economici determinanți ai circulației monetare în România (15 august 1947 – 31 august 1951)*, în *SMICont*, VII, 2008, p. 198-218.
- Kapferer 2006 - Jean-Nöel Kapferer, *Zvonurile. Cel mai vechi mijloc de informare din lume*, București, 2006.
- Paillard 1990 - Bernard Paillard, *L'echo de la rumeur*, în *Communications*, LII, 1990, p. 125-139.
- Rouquette 1990 - Michel-Louis Rouquette, *Le syndrome de rumeur*, în *Communications*, LII, 1990, p. 119-123.
- Vijoli 1980 - Aurel Vijoli, *Din prefacerile sistemului bănesc și de credit*, București, 1980.

Cuvinte-cheie: zvon, politică, bani, preschimbare, prețuri, stări de spirit.
Keywords: rumour, policy, money, revaluation, prices, moods.

LISTA ABREVIERILOR

AAR-SI	- Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice. București (s. III, 1922-1947).
Academica	- Academica. Academia Română. București.
ACG	- Anuarul Comitetului Geologic. Institutul Geologic al României. București.
ACMI	- Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. București.
ActaArchHung	- Acta Archaeologica. Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
ActaBC	Acta Bacoviensia. Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale. Bacău.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
Acta Siculica	- Acta Siculica. Analele Muzeului Național Secuiesc. Sfântu Gheorghe.
ActaZC	- Acta Zoologica Cracoviensia. Institute of Systematics and Evolution of Animals. Kraków.
ADIU	- АРХЕОЛОГИЯ І ДАВНЯ ІСТОРИЯ УКРАЇНИ. Kiev.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művész-történeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AHR	- Asiatic Herpetological Research. Chengdu Institute of Biology. Chengdu.
AIIA	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”).
AIIAI/AIIX	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. Iași (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
AIIGB	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „George Bariț” Cluj-Napoca. Cluj-Napoca vezi AIIA.
AIIN	- Anuarul Institutului de Istorie Națională. Cluj-Sibiu.
AInf	- Archäologische Informationen. Mitteilungen zur Ur- und Frühgeschichte. Bonn.
Altertum	- Das Altertum, Routledge, part of the Taylor & Francis Group.
Aluta	- Aluta. (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AM	- Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”. Iași.
AmAnthropol	- American Anthropologist. Washington, D.C.
AnB	- Analele Banatului; serie nouă. Timișoara.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
Annales de Paléontologie	- Annales de Paléontologie. Association Paléontologique Française. Paris.

Lista abrevierilor

Antaeus	- Antaeus. Communicationes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
Antiquity	- Antiquity. A Quartely Review of World Archaeology. York.
AntTard	- Antiquité tardive. Revue internationale d'histoire et d'archéologie (IVe-VIIIe s.). Turnhout.
AO	- Arhivele Olteniei. Craiova; serie nouă (Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova).
APA	- Acta Praehistorica et Archaeologica. Berlin.
APR	- Acta Palaeontologica Romaniae. Romanian Society of Paleontologists. București.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia. Alba Iulia.
AR	- Archeologické rozhledy. Praha.
ARA	- Annual Review of Anthropology. Palo Alto.
ArbInstHalle	- Arbeiten aus dem Institut für Vor- und Frühgeschichte der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg.
Archaeologia Bulgarica	- Archaeologia Bulgarica. Sofia.
ArchAustr	- Archaeologia Austriaca. Viena.
ArchHung	- Archaeologia Hungarica, Dissertationes Archaeologicae Musei Nationalis. Budapest.
ArchKözl	- Archaeologiai Közlemények. Pesten.
Argesis	- Argesis. Studii și comunicări. Muzeul Județean Argeș. Pitești.
Arheologija	- Archeologija. Organ na Archeologičeskija Institut i Muzei pri Bulgarskata Akademija na Naukite. Sofia.
ArhRom	- Arhiva Română. Arhivele Statului. București
AȘUAIC-I	- Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Istorie. Iași.
Athenaeum	- Athenaeum. Studi periodice di litteratura e storia dell'antichità. Pavia.
ATS	- Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu.
AUA	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Alba Iulia.
AUSB	- Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae, sectio Historica. Budapest.
AusgrabFunde	- Ausgrabungen und Funde. Berlin.
AUVT	- Annales d'Université „Valahia” Târgoviște. Târgoviște.
BA	- Biblioteca de arheologie. București.
BÁMÉ	- A Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve. Szekszárd.
Banatica	- Banatica. Muzeul de istorie al județului Caraș-Severin. Reșița.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
BC	- Biblioteca și cercetarea. Cluj-Napoca.
BCH	- Bulletin de correspondance hellénique. L'Institut de correspondance hellénique d'Athènes (continuă Bulletin de l'Ecole française d'Athènes- 1868-1871). Atena.
BCMI	- Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice / Buletinul Comisiei Monumentelor istorice. București.
BCȘS	- Buletinul Cercurilor Științifice Studențești. Alba Iulia.
BerRGK	- Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main.
BG	- Boabe de grâu. București

Lista abrevierilor

BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara.
BIRSNB	- Bulletin de l'Institute Royal des Sciences Naturelles de Belgique. Bruxelles.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia. Alba Iulia.
BMI	- Buletinul Monumentelor Istorice. București.
BMJT	- Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie. Alexandria.
BMM	- Bibliotheca Musei Marisiensis. Seria Archaeologica. Târgu Mureș.
BMMK	- Békés Megyei Múzeumok Közleményei. Békéscsaba.
BMS	- Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
BollVerona	- Bollettino del Museo Civico di Storia Naturale di Verona. Verona.
BOR	- Biserica Ortodoxă Română. Patriarhia Română. București.
BR	- Budapest Régiségei. Budapesti Történeti Múzeum. Budapest.
Britannia	- Britannia. A Journal of Romano-British and Kindred Studies. The Society for the Promotion of Roman Studies. Cambridge.
Brukenthal	- Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BSAF	- Bulletin de la Société Nationale des Antiquaires de France. Paris.
BSHNT	- Bulletin de la Société d'Histoire Naturelle de Toulouse. Toulouse.
BSNR	- Buletinul Societății Numismatice Române. Societatea Numismatică Română. București.
BTh	- Bibliotheca Thracologica. Institutul Român de Tracologie, București.
Buletin foaie oficială	- Buletin foaie oficială. Iași.
BulletinAMNH	- Bulletin of the American Museum of Natural History. New York.
BulletinSGF	- Bulletin d'Societe Geologique France. Paris.
Buridava	- Buridava. Studii și materiale. Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoteanu” Vâlcea. Râmnicu Vâlcea
BV	- Bayerische Vorgeschichtblätter. München.
CA	- Cercetări arheologice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
CAANT	- Cercetări arheologice în aria nord-tracă. București.
CAn	- Current Anthropology. Chicago.
Carnets de Géologie	- Carnets de Géologie. Brest.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCGG	- Cahiers du Centre Gustave Glotz. Sorbonne (Paris).
CFS	- Courier Forschungsinstitut Senckenberg, Senckenberg Forschungsinstitut und Naturmuseum. Frankfurt am Main.
Ciências da Terra (UNL)	- Ciências da Terra (UNL). Earth Sciences Journal. Caparica.
ClausthalerGeo	- Clausthaler Geowissenschaften. Institut für Geologie und Paläontologie. Clausthal-Zellerfeld.

Lista abrevierilor

CMPUMichigan	- Contributions from the Museum Paleontology. The University of Michigan. Michigan.
Codrul Cosminului	- Codrul Cosminului, Seria Nouă. Analele Științifice de Istorie, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava. Suceava
CommArchHung	- Communicationes Archaeologicae Hungariae, Magyar Némzeti Múzeum. Budapesta.
Communications	- Communications. École Des Hautes Étude en Science Sociales – Centre D’Études Transdisciplinaires (Sociologie, Anthropologie, Politiques), Paris.
Copeia	- Copeia. American Society of Ichthyologists and Herpetologists. New York.
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
CRAcadSciParis	- Comptes Rendus De L’Academie Des Sciences. Serie II, Fascicule A - sciences de la Terre et des Planetes. Paris.
CretaceousRes	- Cretaceous Research. Published by Elsevier.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolică din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj. Blaj.
Cumania	- Bács - kiskun Megyei Múzeumok Közleményei. Kecskemét.
Dacia	- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d’archéologie et d’histoire ancienne. București.
Danubius	- Danubius. Muzeul de Istorie Galați. Galați.
DMÉ	- A Debreceni déri Múzeum Évkönyve. Debrecen.
Dolgozatok	- Dolgozatok az Erdély Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtárából. Kolosvár (Cluj).
DolgSzeged	- Dolgozatok. A. M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből. Szeged.
DP	- Documenta Praehistorica. Poročilo o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v sloveniji. Ljubljana.
Drobeta	- Drobeta. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta Turnu-Severin.
Dumerilia	- Dumerilia. Association des amis du laboratoire des reptiles et amphibiens du Muséum = AALRAM. Paris.
Eclogae	- Eclogae Geologicae Helvetiae. Swiss Journal of Geosciences. Swiss Geological Society. Zürich.
EHR	- The English Historical Review. Oxford University Press (UK).
Environment & Progress	- Environment & Progress. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca. Facultatea de Știința și Ingineria Mediului. Cluj-Napoca.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca. Cluj-Napoca.
ErdMúzÉvk	- Erdélyi Múzeum Egyesület Évkönyve. Kolosvár (Cluj).
EstudiosAlava	- Estudios del Museo de Ciencias Naturales de Alava. Vitoria.
Eurasia Antiqua	- Eurasia Antiqua. Zeitschrift für Archäologie Eurasiens. Mainz am Rhein.

Lista abrevierilor

FbÖst	- Fundberichte aus Österreich. Wien.
FK	- Földtani közlöny. Magyarhoni földtani tarsulat folyóirata. Budapest.
FöldrKözl	- Földrajzi Közlemények. Budapest.
FoliaArch	- Folia Archaeologica. Magyar Történelmi Múzeum. Budapest.
Gemina	- Gemina. Timișoara.
Geodiversitas	- Geodiversitas. Museum National d'Histoire Naturelle Paris. Paris.
Gerión	- Gerión. Revista de historia antigua, Universidad Complutense de Madrid. Madrid.
Germania	- Germania. Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main.
Godišnjak	- Godišnjak. Jahrbuch Knjiga. Sarajevo-Heidelberg.
HAC	- Historiae Augustae Colloquia Nova Series. Bari.
Hantkeniana	- Hantkeniana. Periodical of the Department of Palaeontology, Eötvös University. Budapest.
Hermes	- Hermes. Zeitschrift für klassische Philologie. Stuttgart.
Hesperia	- Hesperia. Journal of American School of Classical Studies at Athens. Athens.
Hierasus	- Hierasus. Muzeul Județean Botoșani. Botoșani.
HJ	- The Historical Journal. University of Cambridge (UK).
Hrisovul	- Hrisovul. Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”. Facultatea de Arhivistică. București.
HTRTÉ	- A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyvei (1880-1913). Deva.
HU	- Historia Urbana. Institutul de Cercetări Socio-Umane. Sibiu.
IA	- International Affairs. Royal Institute of International Affairs. London.
Instrumentum	- Instrumentum (Bulletin du Groupe de travail europeen sur l'artisanat et les productions manufacturées dans l'Antiquité. Montagnac.
Ioan Neculce	- Ioan Neculce. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei. Iași.
Iranica Antiqua	- Iranica Antiqua. Leiden.
Istros	- Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
Îndrumător pastoral	- Îndrumător pastoral. Episcopia Ortodoxă Română de Alba Iulia. Alba Iulia
JAMÉ	- A Nyiregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve. Nyiregyháza.
JAMT	- Journal of Archaeological Method and Theory. New York.
JCH	- Journal of Contemporary History. University of Cambridge (UK), University of Wisconsin at Madison (USA).
JMH	- The Journal of Modern History. University of Chicago.
JMV	- Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte. Halle (Saale).
JRGZM	- Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
JRS	- The Journal of Roman Studies. London.
JSP	- Journal of Systematic Palaeontology. British Natural History Museum. London.

Lista abrevierilor

JTa	- Journal of Taphonomy. Paleontological Network Foundation.
Klio	- Klio. Beiträge zur Alten Geschichte. Berlin.
Korunk	- Korunk. Kolozsvár. Cluj-Napoca.
KözI Debrecen	- Közlemények a Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Régészeti Intézetéből. Debrecen.
Latomus	- Latomus. Revue d'études latines. Bruxelles.
MA	- Mitropolia Ardealului. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopiei Alba Iuliei și Episcopiei Oradei. Sibiu (1956-1991). A continuat <i>Revista Teologică</i> , (1907-1947) și este continuată de aceeași revistă.
MAGW	- Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien (1912-1941).
Marburger Studien	- Marburger Studien. Marburg.
Marisia	- Marisia. Studii și Materiale. Târgu Mureș.
Marmatia	- Marmatia. Baia Mare.
Mas de las Matas	- Mas de las Matas. Grupo de Estudios Mastnos. Mas de las Matas.
Materiale	- Materiale și cercetări arheologice. București.
MBGAEU	- Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte. Berlin.
MedTrans	- Mediaevalia Transilvanica. Satu-Mare.
MÉFRA	- Mélanges de l'École française de Rome. Antiquité. Roma.
Mehedinți	- Mehedinți - Istorie și cultură. Drobeta Turnu Severin.
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MemMNHistNat	- Memoires du Museum National d'Histoire Naturelle - Serie C: Sciences de la Terre. Paris.
MemPadova	- Memorie degli Istituti di Geologia e Mineralogia dell' Università di Padova. Padova.
MES	- Middle Eastern Studies. The University of Texas at Austin.
MFME StudArch	- A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica. Szeged.
MIAK	- Materialy i issledovanija po archeologii Kubani. Krasnodar.
MittUngGeo	- Mitteilungen aus den Jahrbuch der Kön. Ungarische Geologischen Anstalt. Budapest.
MKÉ	- Múzeumi és Könyvtári Értésítő. Budapest.
MKFIÉ	- A Magyar Királyi Földtani Intézet Évkönyve. Mitteilungen aus dem Jahrbuch der Kgl. ungar. Geolog. Anstalt. Annales Institutii Regii Hungarici Geologici. Budapest.
MN	- Muzeul Național de Istorie a României. București.
MÖSTA	- Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs. Österreichischen Staatsarchiv. Wien.
Natl Geogr Res	- National Geographic Research Journal. Washington, D.C.
NeuesJahrGP	- Neues Jahrbuch für Geologie und Paläontologie Monatschafte. Stuttgart.
NTS	- The Nordic Textile Journal. University College of Borås. The Swedish School of Textiles.
OJA	- Oxford Journal of Archaeology, Blackwell Publishing Inc.

Lista abrevierilor

ÓL	- Ósrégészeti Levelek. Prehistoric newsletter. Budapest.
Oltenia	- Oltenia. Studii și comunicări. Arheologie – Istorie. Craiova.
OpuscArchaeol	- Opuscula Archaeologica Radovi Arheološkog zavoda. Zagreb.
Oryctos	- Oryctos. Musée des Dinosaures d'Espéraza.
PA	- Patrimonium Apulense. Alba Iulia.
PalaeoAfricana	- Palaeontologia Africana. Annals of the Bernard Price Institute for Palaeontological Research, University of the Witwatersrand. Witwatersrand. Johannesburg.
Paleobiology	- Paleobiology. The Paleontological Society. Gainesville.
Palevol	- Palevol. Comptes Rendus de l'Académie des sciences. Issy-les-Moulineaux.
Pallas	- Pallas. Revue d'études antiques. Université du Mirail. Toulouse.
PamArch	- Památky archeologické. Praha.
PAS	- Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
PBF	- Prähistorische Bronzefunde. München.
Peuce	- Peuce. Studii și comunicări de istorie veche, arheologie și numismatică. Tulcea.
PLoS ONE	- PLoS ONE. International, peer-reviewed, open-access, online publication.
PNAS	- Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. Washington.
Pontica	- Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Constanța.
PPP	- Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology ("Palaeo3"). An International Journal for the Geo-Sciences.
PPS	- Proceedings of the Prehistoric Society. Cambridge-Londra.
Programm Mühlbach	- Programm des evangelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
PZ	- Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
RA	- Revista Arheologică. Institutul de Arheologie și Istorie Veche. Chișinău.
Renașterea	- Renașterea. Cluj-Napoca.
RÉV	- Revue des études latines. Paris.
RevAquitania	- Revue Aquitania. Revue interrégionale d'archéologie. Aquitaine.
RHSEE/RESEE	- Revue Historique du Sud-Est Européen. Academia Română. București și Paris (din 1963 Revue des Études Sud-Est Européennes).
RI	- Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). București.
RJTRG	- Romanian Journal of Tectonics and Regional Geology. București.
RM	- Revista Muzeelor. București.
RMGM	- Revista Muzeului de Geologie și Mineralogie. Cluj-Napoca.
RMM	- Revista Muzeelor și Monumentelor. București.
RMM-MIA	- Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă. București.

Lista abrevierilor

RRH	- Revue Roumaine d'Histoire. Academia Română. București.
RRL	- Revue Roumaine de Linguistique. Academia Română - Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”. București
RT	- Revista Teologică. Sibiu.
RVM	- Rad Vojvodanskih muzeja. Novi Sad.
SAA	- Studia Antiqua et Archaeologica. Iași.
SAHIR	- Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae. Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” Iași. Iași.
SAI	- Studii și articole de istorie. București.
Sargetia Naturae	- Sargetia. Acta Musei Devensis. Series Scientia Naturae. Deva.
Sargetia	- Sargetia. Buletinul Muzeului județului Hunedoara (Acta Musei Devensis). Deva.
SASTUMA	- Saarbrücker Studien und Materialien zur Altertumskunde. Bonn.
SB	- Studia Bibliologica. București.
SBV	- Studia bibliologica Valachica. Târgoviște.
SC (Științele Naturii)	- Studii și Cercetări (Științele Naturii). Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
SCB	- Studii și cercetări de bibliologie. București (1955-1963).
SCIM	- Studii și cercetări de istorie medie. București.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SCN	- Studii și cercetări numismatice. București.
SEER	- The Slavonic and East European Review. University College London.
SlovArch	- Slovenská Archeológia. Nitra.
SMICont	- Studii și materiale de istorie contemporană. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București. București.
SMIMod	- Studii și materiale de istorie modernă. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București. București.
SMK	- Somogyi Muzeumok Kozlemenyei. Somogyi Megyei Muzeumok. Kaposwar.
Starinar	- Starinar, Treća Serija. Arheološki Institut. Beograd.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul județean Satu Mare. Satu Mare.
StudArch	- Studia Archaeologica. Budapest.
StudGeolSalmanticensia	- Studia Geologica. Salmanticensia. Universidad de Salamanca. Departamento de Geología. Salamanca.
StudiaTGCV	- Studia. Theologia Graeco-Catholica Varadiensis. Oradea.
StudiaUBBG	- Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”. Series Geologia. Cluj-Napoca.
StudiaUBBH	- Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”. Series Historia. Cluj-Napoca.
Študijne Zvesti AUSAV	- Študijne Zvesti. Archeologickeho Ustavu Slovenskei Akademie Vied. Nitra.
Suceava	- Anuarul Muzeului Județean. Suceava.
SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Sebeș.
Thrac-Dacia	- Thrac-Dacia. Institutul Român de Tracologie. București.

Lista abrevierilor

Tibiscum	- Tibiscum. Studii și Comunicări de Istorie și Etnografie. Caransebeș.
Tibiscus	- Tibiscus. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara (1971-1979).
Tisicum	- Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei múzeumok evkönyve. Szolnok.
Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
Tyragetia	- Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
Vjesnik	- Arheološkog muzeja u Zagrebu. Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu. Zagreb.
VZBGW	- Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien. Wien.
WPZ	- Wiener Prahistorische Zeitschrift. Selbstverlag der Wiener Prahistorischen Gesellschaft. Wien.
Zalai Múzeum	- Zalai Múzeum. Zalaegerszeg.
ZfA	- Zeitschrift für Archäologie. Berlin.
Ziridava	- Ziridava. Muzeul Județean Arad. Arad.